

KOROŠKA *DUHOUNA BRANUA* IN *MOLITOUNE BVKVIZE* ANDREJA SCHUSTERJA - DRABOSNJAKA

Simpozij Škrabčevi dnevi 10. Univerza v Novi Gorici, Raziskovalna postaja ZRC SAZU v Novi Gorici, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 13. oktober 2017

Prispevek je posvečen primerjavi dveh odlomkov koroškega bukovniškega slovstva, napisanih v nadnarečni substandardni slovenščini 18. in 19. stoletja. V *Duhovni brambi* gre za tekste apokrifnih molitev, žegnov in evangelijev, nastalih na osnovi različic nemških in slovenskih predlog 17. in prve polovice 18. stoletja. Knjižica zajema praznoverje in pragmatično krščanstvo, saj se drug ob drugem pojavljajo na eni strani žegni zoper coprnije, na drugi strani pa Kristusove besede ob umiranju na križu. *Duhovna bramba* je bila namenjena predvsem popotnikom in romarjem, ki naj bi jih obvarovala pred nesrečami, nevarnostmi in sovražnikom.

Koroška *Duhouna branua* je prvi obširni vzorec natisnjene koroškega bukovniškega jezika po *Kolomonovem žegnu* iz sredine 18. stoletja. Anonimna knjižica, datirana v Kölnu leta 1740, je bila po izsledkih Ivana Grafenauerja (1943) prvič natisnjena šele v letu 1747. Poleg tega tiska so doslej znane še tri poznejše izdaje *Duhovne brambe*: dve koroški (1810 in 1820) in ena štajerska (ok. 1835). Letnice nastanka teh tiskov je na osnovi temeljitega študija jezikovnih značilnosti in analize nemških predlog uspel datirati Ivan Grafenauer (1943). Med podeželskim ljudstvom je poleg natisnjenih knjižic krožila še vrsta rokopisnih različic, v katerih se pojavljajo daljše in krajše priredbe besedilnih odlomkov, ki jih najdemo tudi v omenjenih tiskih.

Osnovi za pričujočo primerjalno raziskavo sta drugi natis koroške različice *Duhoune branue* iz leta 1810 in avtograf Andreja Schusterja - Drabosnjaka (1768–1825) z naslovom: *Molitoune bvkvize sasakidanje potrebe od Andreja Drabosnjaka*, ki so verjetno nastale okoli leta 1815. Gre za prvih 95 strani koroške *Duhoune branue*: ta odlomek apokrifne knjižice se namreč vsebinsko opazno pokriva z odlomkom iz rokopisnih *Molitounih bvkviz sasakidanje potrebe od Andreja Drabosnjaka*. Omenjena vsebina se v Drabosnjakovem rokopisu namreč pojavlja na straneh 35 do 154 z naslovom: *Duhouna Vahta te Dushe inu Telesa*. Za razliko od natisnjene *Duhovne branue* v rokopisni različici ni zajet sklop *Spet An liep inu tude probieran sveti Shegen, na vodi inu na susham* s krajšo razlago in ponovno natisnjenim *Evangelijem sv. Johanasa na I. postavi na I. versi*, ki se v tisku 1810 pojavlja na straneh 55–64. Približno 90 odstotkov celotnega gradiva se zdi primerljivih, načeloma pa velja opozoriti, da so Drabosnjakova besedila krajša.

Jezikovno besedili ne izkazujeta enotnosti. Poimenovanje koroški nadnarečni substandard ne vključuje pojma enotnosti jezikovnega sistema, pa tudi ne kakšne leksikalne in pisne norme. Gre za tradicijo prepisovanja in jezikovnega preoblikovanja v različnih časih nastalih obrazcev, v katerih se zrcalijo koroško-gorenjske jezikovne značilnosti, pa tudi kontinuirana povezanost s slovensko protestantiko. Razlike med besedili so na vseh jezikovnih ravneh precejšnje. Natisnjena *Duhouna branua* ima predvsem zaradi zvestobe nemški predlogi mnogo zapleteno zloženih povedi s komaj razvozljivo vsebino. Za Drabosnjakovo rokopisno različico, ki je parafraziranje vsebin prvega dela natisnjene *Duhoune branue*, pa je značilna usmerjenost h govornemu tipu jezika, kar bo ponazorjeno s primeri. Vsebinske razlike, kamor spadajo tudi razlike med naslovi odlomkov in dolžini obeh besedil, ne omogočajo zanesljive trditve, da je bila Drabosnjakova predloga prav različica *Duhoune branue* iz leta 1810. Videti pa je, da je prirejevalec Andrej Schuster - Drabosnjak besedilo po svoje jezikovno prilagajal in ga približal bralcu ali uporabniku.

Viri

[Duhovna bramba, 1810]: Duhouna Branua, prad duhounah - inu shuotnah Nauarnoſtah sakobart per ſabe noſſiti. U' katirei ſo mozni Shegni inu Shebranje, katiri ſo od ſama Boga osnanuani, od te Zirkle, inu S. S. Ozhetou ſtorjeni, inu od Papa/ha Urbana VIII. unkadani, skus S. Kolmana poterdnjeni bli. K' troshtenji uſah teh, kiri na vodi, inu na semli raishajo, da bojo ſkus to muzh te Branue prad uſuni navarnoſtami obuaruani. Is nemshkiga u to suoventko Spraho ſprabernjana, inu udrukan' u' Köln u' tam lete 1740.

[Schuster Drabosnjak, Andrej, rkp.; HML]: Duhouna Vahta te Dushe inu Telesa. je doru persabe nositi tukei notre so mozni Szegni inu Molitve kateri so od sama boga osnanjani inu od tezierkle inu od S.S: Ozhjakov storjani inu od Papesha Urbana VIII. Vendei dani noi skves Kolemona Poterjani bli. Hpomvezhi vsah tiſtah kateri posviete raishajo de bojo skves teſto mvezh pred vsjem hudjem unavarnoſtah obarvani. Tu je udrukano v Keleranje vtam lete 1740 [rokopisni vir]. [Opomba: Del iz Drabosnjakove rokopisne knjiſice z naslovom Molitoune bkvize sasakidanje potriebe od Andreja Drabosnjaka. H. M. L].

Literatura

- Grafenauer, Ivan, 1943: »Duhovna bramba« in »Kolomonov žegen« (Nove najdbe in izsledki). Ljubljana: [Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti].
- Kidrič, France, 1929–1938: *Zgodovina slovenskega slovstva od začetka do Zoisove smrti. Razvoj, obseg in cena pismenstva književnosti in literature*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2004: Jezik in avtorstvo Drabosnjakovih bukovniških besedil. *Koroški etnološki zapisi* 4. 166–185.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2007: Sprachliche Charakteristika apokrypher Texte des 18. und 19. Jahrhunderts (Slowenisch, Deutsch). *Sprach- und Literaturwissenschaftliche Brückenschläge. Vorträge der 13. Jahrestagung der GESUS in Szombathely, 12. – 14. Mai 2004*. Ur. Maria Balaskó, Petra Szatmári. München: Lincom Europa. 241–252.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2016a: Bukovništvo. *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška [...]*. Ur. Katja Sturm-Schnabl, Bojan-Ilija Schnabl, 2016: Band 1. 191–195.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2016b: Duhovna bramba. *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška [...]*. Ur. Katja Sturm-Schnabl, Bojan-Ilija 2016: Band 1. 278–279.
- Maurer-Lausegger, Herta, 2016c: Schuster, Andrej, vulgo Drabosnjak. *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška [...]*. Ur. Katja Sturm-Schnabl, Bojan-Ilija Schnabl 2016: Band 3. 1203–1209.
- Paulitsch, Herbert, 1992: *Das Phänomen »bukovništvo« in der Kärntner-slowenischen Kultur- und Literaturgeschichte. Klagenfurt*: Hermagoras/Mohorjeva.
- Sturm-Schnabl, Katja, in Schnabl, Bojan-Ilija (ur.), 2016: *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942*. Band 1: A–I; Band 2: J–PI; Band 3: PO–Z. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag.